

Hysterisk frygt for overvågning fra Wien

af Uffe Østergård

Maastricht-traktaten 1991, Amsterdam-traktaten 1996 og nu Nice-traktaten 2000. Alt efter temperament kan man mene at det går alt for hurtigt eller alt for langsomt med det europæiske samarbejde. Først og fremmest er det dog nok lidt overdrevet at sammenkalde så store topmøder og udnævne resultatet til en helt ny traktat, hver gang man inddrager enkelte nye områder i samarbejdet, går fra enstemmighed (dvs. veto) til kvalificerede flertalsafgørelser på enkelte områder eller ændrer nummereringen af paragrafferne. Alligevel er det måske berettiget denne gang. Ikke pga. et vidtrækkende indhold, men fordi mange medlemsstater i opspillet til Nice ønskede sig en ændring fra de ideligt skiftende traktater til en egentlig forfatning. Som når den endelig var vedtaget skulle være yderst vanskelig at ændre. Tværtimod at øge borgernes interesse for det europæiske samarbejde er det jo sådan at de ofte ændrede traktater har skabt en fornemmelse af en "glidebane" hen mod et mere eller mere ukendt mål, ofte kaldet "Europas Forenede Stater". Det er tilfældet blandt danske vælgere, men bestemt ikke bare her.

Nu er det bl.a. takket være en ihærdig dansk indsats anført af den charmerende skurk Erling Olsen lykkedes at blokere forslaget om at gøre charteret med de europæiske grundrettigheder juridisk bindende. Det havde ellers ganske mange ønsket sig under forarbejdet. Det er da også vanskeligt at se andet end formelle årsager til at charteret kun skal have status af en hensigtserklæring på linie med de hidtige præambler til traktaterne, der netop udmærker sig ved ikke at være juridisk forpligtende. Hele arbejdet med formuleringen af rettighederne gik nemlig ud på kun at nedskrive de internationale forpligtelser, som landene allerede er juridisk forpligtede af i forskellige sammenhænge, fra Europarådet, FN arbejdsretskonventionerne til EUs forskellige traktater og afgørelserne fra EF-domstolen.

Men angsten for suverænitetsafgivelse er åbenbart så stor i alle landene at det ikke var muligt at overvinde modviljen mod en juridisk bindende underskrift. Eller også ligger der en gusten — men ikke ganske urealistisk — indsigt bagved. Nemlig at det man roligt kan skrive under på i de traditionelle internationale organisationer uden større fare for at blive stillet alvorligt til regnskab, det kan faktisk blive alvor i EU. Og det er jo ikke rart for selvstændige lande at kunne stilles til regnskab. En ting er at blive kritiseret af et magtesløst FN-organ som flygtningeorganisationen UNHCR eller det velmenende Europaråd, som ikke engang har kunnet bevæge sig til at ekskludere Rusland for dets grove krænkelse af menneskerettighederne i Tjetjenien. Noget ganske andet er EU, hvor det både kan blive juridisk, politisk og i sidste ende økonomisk alvor. Her tøver alle "rigtige" nationale stater der elsker deres uindskrænkede suverænitet. Og Danmark mest af alle, selv om vi altid understreger at det sandelig ikke er, fordi vi ikke vil rette os efter aftalerne. Vi vil bare ikke lade de andre have adgang til at kontrollere om vi nu gør det så godt, som vi selv synes. Et hensyn til den nationale suverænitet der minder lidt om samarbejdspolitikken under 2. verdenskrig, hvor regering og administration skyndte sig selv at udføre den tyske besættelsesmagts ønsker før den havde formuleret dem. Netop for ikke at kompromittere den nationale suverænitet gjorde man "det nødvendige" før det var krævet.

Det er nok i virkeligheden angsten for at de internationale forpligtelser virkelige skal

blive til nationale forpligtelser, der ligger bag modstanden mod at gøre EUs grundrettighedscharter til en egentlig forfatning. En modstand der vel at mærke er fælles for såvel tilhængere som modstandere af EU-samarbejdet. Forskellen er blot at mange af ja-sigerne realpolitisk ikke regner med at forpligtelserne bliver til så meget, mens mange af nej-sigerne læser traktaterne bogstaveligt. Bortset fra det lille mindretal af nej-sigerne, der stemmer nej fordi de ikke finder integrationen vidtgående eller troværdig nok. Og for den sags skyld også de ret få ja-sigere der vil længere, men alligevel stemmer sammen med de tilhængerne af den suveræne nationalstat. Lidt svært kan man sige at EU-traktaterne enten kan opfattes som internationale traktater med forfatningslignende træk — det er den franske, britiske og danske position. Eller at de er forfatninger med traktatlignende træk — det er den tyske, italienske og hollandske opfattelse.

Hele dette spørgsmål om sikring af at de enkelte lande nu også gør som de har lovet at gøre, ligger bag den heftige strid om indførelsen af en klausul i Nice-traktaten om "overvågning" af udemokratiske tendenser i de enkelte lande. Klausulen er direkte foranlediget af den boykot af Østrig i foråret, som vakte så megen opstandelse og vrede i borgerlige kredse i Danmark. I parentes bemærket i modsætning til Norge, hvor dækningen af Østrig-boykotten (som Norge havde tilsluttet sig) var meget mindre dramatisk end her. Måske fordi nordmændene ikke regner med selv at kunne blive udsat for boykot, fordi de kun er med i det økonomiske samarbejde via EØS-aftalen. Men også fordi medierne i Norge dækkede Østrig og Haider meget grundigere end de danske og bl.a. skrev udførligt om Pelinka-sagen. Politologen Anton Pelinka fra Innsbruck beskrev i et interview i det italienske dagblad *La Repubblica* Haiders forhold til nazismen og højreradikalismen. Det førte til et sagsanlæg fra Haiders sagfører. I sig selv en betænkelig trussel mod ytringsfriheden og den akademiske frihed. Men truslen blev langt værre da samme sagfører blev justitsminister i den koalitionsregering, der var anledning til hele boykotten fra de andre EU-regeringer. Det østrigske retsvæsen har i mellemtiden vist sig at fungere uafhængigt og Anton Pelinka er frifundet. Men risikoen for magtfordrejning var til stede og det skrev den norske presse — sammen med den øvrige europæiske presse detaljeret om. Men ikke den danske, der havde vigtigere ting i vores egen andegård at beskæftige sig med. Faktisk blev Østrig kun seriøst dækket i forbindelse med Dansk Folkepartis forgæves sommerudflugt til Wien.

Mit anliggende er dog ikke den danske provinsialisme, men den hysteriske angst for EU's Center for Observation af Racisme og Fremmedhad (EUMC) i Wien under ledelse af Beate Winkler. "Den østrigske dame" som hun omtales i debatten, selv om hun teknisk er tysk statsborger (hvilket næppe gør sagen bedre). Instituttet til overvågning af racisme havde været under etablering et godt stykke tid, da affæren omkring Østrig henledte danske mediers opmærksomhed på det. Men efter opdagelsen er det kommet til at fremstå som det værste af alt, nærmest en direkte fortsættelse af det nazistiske "Neuropa", som det er instituttets opgave at pege tendenser til en gentagelse af. Så stor er den suveræne vrede, at det er gået hen over hovedet på den danske debat at den foreliggende paragraf i Nice-traktaten faktisk er formuleret af Østrig, netop for at undgå en gentagelse af den kluntede og improviserede boykot uden for for EUs regler og institutioner. Danmark stod under forhandlingerne ret alene med sin modstand mod den ret beset uskyldige og muligvis nyttige paragraf i Nice-traktaten. Og måtte da også opgive den, sammen med Nyrup Rasmussens overraskende vending i sagen om retsmyndigheden af Grundtraktaten.

Det er svært at benægte at der er højredradikale partier i Europa i dag. Det svære er at finde ud af hvordan man skal omgås dem. Den danske model med fuld

ytringsfrihed også for antidemokratiske nynazister har længe tjent os selv rimelig godt. Det er kun nabo-landene det går ud over, når Danmark bruges som postkontor for forsendelse af nazistisk propaganda, der er forbudt hos dem. Eller når danske adresser bruges til afsendelse af brevbomber. Alt dette kan vi jo ikke tage os af, da det vigtigste er hvad der tjener os selv bedst. Og her er der meget som kan tale til fordel for total ytringsfrihed. Også at lade populistiske partier som DF komme til magten i håb om at partiet vil køre fast i administrationen af de titusinder af detail-regler, som et moderne samfund består af.

Problemer er at mange af vore nabolande ikke tænker sådan, eller ikke kan tillade sig at gøre det pga. deres historie. Tyskland - og Østrig — kan ikke tillade den mindste nynazistiske ytring før den udenlandske presse, især den engelsksprogede, er over dem. Men også lande som Frankrig og Belgien har en anden holdning til højreradikale bevægelser og partier. Man kan bestemt diskutere om den er klog, men en strategi er det, når det "normale" politiske spektrum isolerer de nynationalistiske højreradikale partier som Front National og Vlaamse Blok. Jacques Chirac, der førte an i Østrig-boycotten, har gennemført en ganske omkostfyldt isolering af Front National ved at ekskludere de medlemmer af hans eget nygaullistiske parti, der indgik regeringssamarbejde med Front National efter regionalvalgene forrige år. Og i Antwerpen er alle belgiske partier gået sammen for at regere uden om det sejrriige Vlaamse Blok.

Denne strategi går helt tilbage til midten 1930'erne, da det faktisk lykkedes at bremse en fremstormende fascistisk lignende bevægelse i Belgien, rexismen. I 1935 havde den unge, højreorienterede demagog Leon Degrelle lanceret et nyt parti i opposition til de tre såkaldte "gammelpartier", det katolske, det liberale og det socialistiske. Han fik økonomisk støtte fra Mussolinis Italien og billig trykning af sin avis i det nazistiske Tyskland. Hans nyoprettede bevægelse, der havde navn efter Christus Rex, fik 21 (af 202) pladser i parlamentet ved valget i maj 1936, der foregik midt under den økonomiske og politiske verdenskrise kun 3 år efter Hitlers diktatur i Tyskland. *Rex vaincra* lød råbet i gaderne, når den unge *chef de Rex* viste sig for sine begejstrede unge tilhængere. Degrelle var endnu ikke nazist på dette tidspunkt, det blev han først efter den tyske erobring i 1940. Men han ønskede at blive udråbt til fører i et land der skiftede det parlamentariske demokrati ud med en korporatistisk stænderorganisering. Midlet skulle være et vigtigt suppleringsvalg i hovedstaden Bruxelles i april 1937. Degrelle, der ikke havde stillet op i 1936, indgik en alliance med de flamsktalende højreorienterede i *Vlaamsch Nationaal Verbond*, VNV for at erobre et mandat, der var blevet ledigt pga. indehaverens død. I den situation sluttede hele det øvrige politiske spektrum, selv kommunisterne, sig sammen og opstillede premierministeren, den katolske økonom Paul Van Zeeland. Premierministeren versus rexismens fører, Leon Degrelle. Mere symbolsk kunne valget ikke være mellem det siddende regime og den selvproklamerede ungdomsfornyelse i skikkelse af Christus Rex's inkarnation.

Som vi ved fra mange andre lande i mellemkrigstiden var det en dristig gambling fra de ansvarlige, regerende partier. Det kunne let være endt med sejr for udfordrerne. Men patierne havde lært den dyrekøbte lektie fra Tyskland og Italien, hvor den forbitrede splittelse mellem borgerlige, socialdemokrater og kommunister havde banet vejen for fascistiske og nazistiske magtovertagelser. Og i Belgien virkede udfrysningsstrategien. Næsten 80% af vælgerne stemte på systemets mand, Paul Van Zeeland, mens Degrelle måtte nøjes med ydmygende 19%, hvoraf de seks endda kom fra de flamske allierede. Efter dette nederlag gik gassen ud af rexismens ballon og den truende fare for demokratiet var i denne omgang afværget.

Man kan meget vel hævde at vi langt fra er i en tilsvarende situation i dag. Men at det er erfaringer som disse, der ligger bag den for pragmatiske danske lutheranere at se hysteriske adfærd og retorik i de syd- og centraleuropæiske lande kan ikke bestrides. Vi kender bare ikke til deres historie, lige så lidt som de kender til vores — bortset måske fra redningen af de danske jøder i oktober 1943. Europa er stadig grundigt skilt af forskellige erfaringer, hvor nogle lande— især de skandinaviske — har været heldige, mens andre har set deres demokrati bukke under for trusler fra nazisme, populisme og kommunisme. De historiske erfaringer og dermed den politiske kultur bliver ikke den samme, bare fordi vi skriver under på nogle traktater og indfører et fælles (indre) marked for varer, tjenesteydelser, kapital og arbejdskraft. Men måske skulle vi interessere os noget mere for baggrunden for den vidt forskellige måde at reagere politisk på. Og ikke automatisk blot antage at de "andre" er dumme, uvidende og antidemokratiske. Der er andre former for demokrati end det danske.

(forkortet version oprindeligt trykt i *Jyllands-Posten* Indblik 10. december s. 9 under titlen "Hysterisk Frygt for overvågning fra Wien")

Litteratur

- Carpinelli, G. (1981), "Belgium", S.J. Woolf (ed.), *Fascism in Europe*, London: Methuen 1981, 283-306
- Conway, M. (1993), *Collaboration in Belgium: Leon Degrelle and the Rexist Movement, 1940-1944*, London 1993
- Laurent, Pierre-Henri (1979), "Belgian Rexism and Léon Degrelle", George L. Mosse (ed.), *International Fascism. New Thoughts and New Approaches*, London: Sage Publications 1979, 295-315
- Mazower, Mark, (1998), *Dark Continent. Europe's Twentieth Century*, London: Penguin Books 1999
- Nolte, Ernst (1966), *Die faschistischen Bewegungen*, dtv-Weltgeschichte des 20. Jahrhunderts Band 4, München: Deutscher Taschenbuch Verlag 1966
- Payne, Stanley G. (1976), "Fascism in Western Europe", W. Laqueur (ed.), *Fascism. A Reader's Guide. Analyses, Interpretations, Bibliography*, London: Wildwood House 1976, 295-314
- Rasmussen, Hjalte (1993), *European Community Case Law*, Kbh.: Handelshøjskolens Forlag 1993
- Schepens, Luc (1980), "Fascists and Nationalists in Belgium, 1919-1940", S.U. Larsen, B. Hagtvæt, J.P. Myklebust (eds.), *Who Were the Fascists. Social Roots of European Fascism*, Oslo: Universitetsforlaget 1980, 501-516
- Stengers, Jan (1965), "Belgium", Hans Rogger and Eugen Weber (eds.), *The European Right. A Historical Profile*, Berkeley: University of California Press 1966, 128-167
- Wallef, Danièle (1980), "The Composition of Christus Rex", S.U. Larsen, B. Hagtvæt, J.P. Myklebust (eds.), *Who Were the Fascists. Social Roots of European Fascism*, Oslo: Universitetsforlaget 1980, 516-523
- Weiler, J.H.H. (1999), *The Constitution of Europe*, Cambridge University Press 1999
- Wind, Marlene (2000), "Det post-nationale borgerskab", *Politologiske Studier* 8, Institut for Statskundskab 2000, 19-27